Scriitori români din exil: mesagerii noştri în Europa

Mihaela ALBU

Cel care studiază activitatea cultural-literară a exilului nu va fi surprins să descopere o vastitate a preocupărilor, o diversitate a problematicilor abordate, o neobosită activitate de promovare a culturii române în ţara de adopţie, ca şi o permanentă încercare de menţinere a limbii materne în paralel cu integrarea cultural-lingvistică în noul spaţiu. Intelectualii români care au reuşit să emigreze în ţările libere de comunism au fost şi cei care au realizat o continitate în plan cultural autentic, reînnodând în alt teritoriu firele înfloritoarei perioade interbelice de acasă[1].

Dispersarea geografică a fost, aşa cum se cunoaşte, foarte vastă – de la ţările occidentului european, până la Statele Unite, America de Sud, Canada şi chiar Australia. Desigur, şi datorită apropierii, dar mai ales datorită comodităţii lingvisitce, mulţi dintre intelectualii exilului românesc şi-au căutat (şi găsit) adăpost mai ales în Franţa, Italia, Spania, dar, desigur, şi în alte ţări europene.

În noul context geopolitic (şi mai ales cultural), emigranţii au urmărit în primul rând căile de supravieţuire, dar nu în ultimul rând şi-au reluat activitatea, au continuat să scrie, să editeze reviste, să înfiinţeze cenacluri, edituri sau chiar asociaţii şi organizaţii (nu numai cu scop politic, ci şi pentru a promova valorile culturii ţării din care au fost nevoiţi să plece). Activitatea lor (în cea mai mare parte în strânsă cooperare, indiferent de locul de pe glob) avea mai ales scopul de a demonstra lumii întregi, aşa cum făcuse cunoscut unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi, Mircea Eliade, că „România există (...) şi ca prezenţă spirituală". (Eliade 1990: 152). În plus, unii dintre scriitorii români exilaţi au început să scrie în limba ţării de adopţie şi, fie că au făcut traduceri din literatura română, fie că pur şi simplu şi-au scris propriile opere în limba respectivă, mulţi au devenit adevăraţi mesageri ai culturii şi spiritualităţii româneşti în Europa.

Aşadar, la o privire de ansamblu, urmând apoi un fir diacronic, dar şi unul sincronic, urmărind activitatea exilului românesc din prima perioadă (cea a anilor '50), apoi din următoarele, precum şi ţară europeană după ţară[2], cercetătorul va descoperi – pe lângă activitatea politică (cunoscută şi temută la Bucureşti!) – o extrem de bogată şi variată activitate culturală. Eva Behring, în panorama sa asupra exilului românesc, duce mai departe consideraţiile asupra scopului activităţii culturale a „membrilor marcanţi şi a editorilor de publicaţii", în opinia cercetătoarei

[1] „Exilul românesc este format mai ales din intelectuali. La noi, mai ales intelectualii au fost persecutaţi, au fost îngrădiţi în ţelurile lor şi atunci exilul românesc numără mai mulţi intelectuali. Ori aceşti intelectuali au punctat întreg globul, ei se găsesc peste tot şi, mai mult decât atâta, sunt în legătură. Aici, în Occident, s-au făcut mereu congrese, reuniuni, întruniri, sunt publicaţii româneşti, este Institutul din Freiburg, de pildă, care şi-a propus să cumuleze o serie întreagă din aceste publicaţii" (Chihaia 2007, vol. III: 209).

[2] Ne-am propus, aşa cum rezultă din titlul comunicării, să analizăm numai spaţiul european.

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

aceştia dorind „să decidă şi ei asupra identităţii culturale a românilor, să intermedieze între cultura română şi cea a ţării-gazdă, să fie pentru exilaţi foruri ale întâlnirii şi schimbului de idei" (Behring 2003: 45). Desigur, realitatea impunea cu totul alte stări de fapt, cu totul altă viziune asupra moştenirii culturale pe care aceştia se simţeau datori să o păstreze şi să o promoveze. Mai mult. Înfiinţarea de instituţii, societăţi, biblioteci, edituri şi servicii editoriale îi dau Evei Behring imaginea cuprinderii „ţării" din exil într-o „reţea", de vreme ce „aceleaşi nume" se întâlnesc peste tot (în ţările europene, în SUA, în Canada sau America de Sud), ele impunând direcţia organizaţiilor, programelor editoriale şi orientării revistelor. „Reţeaua" pe care o constata cercetătoarea germană îşi avea formele de manifestare în cele mai diverse acţiuni. Printre cele mai importante se numără semnalarea şi comentarea cărţilor unui scriitor de către altul sau a unei reviste de către alta, scriitorii, editorii, traducătorii, conducătorii de cenacluri sau de organizaţii culturale promovându-se între ei, făcând cunoscută activitatea celorlalţi cu o conştiinţă a apartenenţei la un grup etnic cu puternice rădăcini culturale[3].

Pentru o mai bună înţelegere a acestei complexe activităţi, ca şi pentru a sublinia diversitatea preocupărilor, vom sintetiza în cele ce urmează principalele ei aspecte, după cum urmează:

1. editare de publicaţii periodice
2. înfiinţare de edituri şi tipărire de carte românească
3. înfiinţare de biblioteci
4. constituire de asociaţii şi societăţi cu scop cultural-politic
5. traduceri

Din lipsă de spaţiu, ţinând cont însă şi de importanţa – în plan valoric, dar şi cantitativ –,vom exemplifica cu aspecte din primele două.

1. **Editarea de publicaţii periodice**

În număr destul de mare – (aşa cum se va observa din sinteza pe care o vom prezenta mai jos) aceste publicaţii demonstrează din plin rolul pe care şi-l asumaseră de bunăvoie exilaţii de după 1945, acel rol (semnalat deja) de menţinere a identităţii culturale, de promovare a valorilor noastre, fără a exclude însă acţiunea de integrare culturală în ţara de adopţie.

Revistele editate în exil sunt, aşadar, destul de numeroase, majoritatea fiind publicate (în spaţiul european) în Franţa, Italia, Germania sau Spania, în perioade diferite (începând cu 1948), având un program divers, plecând totuşi de la aceeaşi idee majoră: continuitatea[4] – în libertate – a valorilor culturale româneşti. Le vom

[3] Un exemplu semnificativ îl aflăm în cazul „Revistei Scriitorilor Români", în care în numărul 3 citim comentarii elogioase despre „Fiinţa Românească", în numărul 5 despre „Destin", iar în numărul 6 despre „Almanahul Pribegilor Români".

[4] Semnalând numărul pe octombrie-noiembrie 1950 al revistei „Orizonturi", „organ al *Centrului de Studii şi Cercetări Ştiinţifice* al Românilor din Germania", redacţia revistei „Destin" sublinia şi legătura stabilită de exilul românesc cu valorile culturale de dinainte de 1944: „… această revistă a îndeplinit, în afară de rolul unicităţii, acela preţios de a înmănunchia contribuţii intelectuale demne de elogii şi capabile să dovedească astăzi că *între splendida eflorescenţă culturală românească de dinainte de prăbuşire şi generaţiile viitoare nu s-a produs un gol*". („Destin": 1/ 1951: 106, s.n.). Acelaşi „pod" peste spaţiu şi timp este accentuat şi de Horia Stamatu – membru fondator al

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

grupa în continuare în funcţie de cele două (sau trei[5] mari perioade ale exilului[6]), după care le vom prezenta succint ideile majore care se desprind din câteva dintre ele (alese pe criteriul longevităţii, al notorietăţii fondatorilor şi colaboratorilor, al impactului etc.), prin această prezentare urmărind să scoatem în evidenţă principala orientare rezultată din articolul program, cât şi din tematica volumelor.

Astfel, în prima perioadă semnalăm ca mai iportante următoarele publicaţii literar-culturale: „B.I.R.E." („Buletin de Informaţii al Românilor din Exil"), Paris, Franţa (1948–1990), „Luceafărul", Paris (1948, 1949), „Uniunea Română", Paris (1948–1950), „Caete de dor. Metafizică şi poezie", Paris (1951–1960), „Destin", Madrid, Spania (1951–1972), „Gânduri libere", Paris (1951–1952), „Vatra", Roma (1951–1994), „Almanahul Pribegilor Români", Paris (1952–1966), „Revues des Etudes Roumaines", Paris (1953–1975), „România", Roma (1954–1957), „Anotimpuri", Paris (1955), „Acta Philologica", Roma (1958–1976), „Fapta", Madrid (1956–1958, 1963–1964), „Semne", Paris (1960–1963), „Cuvântul în exil", München (1962–1967), „Revista Scriitorilor Români", München (1962–1990), „Fiinţa Românească", Paris (1963–1968, 7 volume), „Limite", Paris (1969–1986).

În a doua perioadă, amintim, printre altele: „Apoziţia", München (1973–1988), „Ethos", Paris (1973–1984), „International Journal of Romanian Studies", Amsterdam (1976–1989), „Dialog", Köln, Frankfurt pe Main şi Dietzenbach (1977–1987), „Curentul", München (1978–1980), „Lupta", Paris (1983–1997).

O observaţie care se desprinde imediat este aceea că prima perioadă este mult mai bogată în publicaţii, cei plecaţi considerând ca pe o înaltă datorie continuitatea şi legătura sufletească cu tot ceea ce lăsaseră în ţară. O menţiune expresă în acest sens o întâlnim în articolul program al primului număr al unei importante reviste a exilului, „Fiinţa Românească", în care, fără o semnătură expresă, redactorii arată că noua publicaţie „pleacă din adâncul trăirilor noastre într-o comuniune sufletească indestructibilă cu fraţii de acasă" („Fiinţa Românească": 1/1963: 5).

Se observă de asemenea o frecvenţă mai mare a apariţiei de publicaţii cultural-literare româneşti în capitala Franţei, după care urmează Roma, München şi Madrid. La o simplă trecere în revistă a sumarelor întâlnim numeroase creaţii proprii ale reprezentanţilor exilului, dar sunt reproduse şi multe texte de valoare ale

---

„Asociaţiei Culturale Române" – (1957), acesta văzând scopul cultural al Asociaţiei ca fiind păstrarea valorilor din perioada de dinainte de 1945.

[5] Eva Behring, în studiul său asupra exilului cultural românesc, îl împarte în trei mari „valuri": Primul este din anii '40 – '50 (ani în care au rămas în străinătate mai ales diplomaţi, iar majoritatea şi-au găsit refugiu în Spania); al doilea „val" (anii '60 –'70), pe care Eva Behring îl pune sub semnul „speranţei" şi al „deznădejdii"; al treilea „val" de exilaţi este considerat cel din anii '80 (Behring, *op. cit.*: 23 ş.u.).

[6] Conform majorităţii cercetătorilor, aceste două perioade sunt 1945–1949 şi 1972–1989. O altă distribuire (mult mai detaliată) o întâlnim în vol. III al *Scrierilor* lui Pavel Chihaia, acesta, preluând o periodizare dintr-o comunicare prezentată de Antonia Constantinescu la Institutul Român din Freiburg, enumeră şase perioade ale exilului, după cum urmează: „au fost mai întâi exilaţii anului 1940. (…) Au fost apoi exilaţii anului 1944, ai perioadei de după 23 august, adică imediat după război … Apoi a fost valul de la 1948, când România a devenit provincie sovietică şi când, după ce a fost depăşită teama aceea, din primele luni ale lui 1948, mulţi au încercat, şi unii au reuşit chiar, să fugă. (…) Au urmat nişte etape morcelate, de-a lungul timpului: în timpul dezgheţului din anul 1964, în jurul anului 1971, şi pe urmă după Revoluţie, ultimul val cu problemele lui" (Chihaia: 2007:199-200).

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

literaturii române ori comentarii asupra acestora[7]. Un exemplu în acest sens poate fi „Caete de dor", în care sunt publicate poeme de Arghezi, Blaga, Bacovia, A. Maniu, Voiculescu ori fragmente din Mateiu Caragiale, V. Pârvan ş.a. O altă publicaţie – „Almanahul Pribegilor Români", care, aşa cum precizează cel care îl alcătuia, Constantin Arsene, în vol.VI (Paris, 1963–1964), avea „intenţia" de a da exilului „o culegere din ceea ce s-a publicat în România liberă, pentru a păstra intactă imaginea ţării pe care literatura comuniştilor, în vederea propagandei lor, vrea să o desfigureze". Apreciind rolul acestor publicaţii (şi a acestui almanah în particular), în rubrica de „recenzii" a „Revistei Scriitorilor Români", recenzentul Mircea Popescu subliniază că „an de an, graţie acestor almanahuri masive, ne reconstituim, fie chiar din bucăţi sau piese inorganice, o bibliotecă românească sau completăm lipsurile mai dureroase din rafturi". Şi apoi, ca o supremă apreciere şi pentru a-şi convinge cititorii, în recenzie se spune că „almanahul tras la şapirograf al domnului Arsene e o minieră cu multe lingouri de aur" („Revista Scriitorilor Români": 3/ 1964: 191).

Conştientizând faptul că, o dată cu strămutarea (constrânsă!) dincolo de locurile natale, vor strămuta cu ei şi „capsula culturală" asimilată în decursul timpului, intelectualii români o vor replanta pe sol străin, construindu-şi astfel un areal românesc în alte frontiere. Un exemplu elocvent al acestei conştiinţe continuatoare îl constituie articolul program („Cuvânt înainte") al uneia dintre cele mai importante reviste din exil, revistă care poartă un nume cu conotaţii sugestive, „Destin"[8].

Deoarece elitele „aruncate (…) dincolo de Ţară"[9] erau receptate ca adevărate „monade de viaţă şi cultură românească", redactorii revistei porneau demersul de editare de la ideea că aceste elite puteau fi o „prelungire rodnică, în neîncetată poziţie de veghe a Patriei şi a pământului românesc" (vezi „Cuvânt înainte" în „Destin"/ 1/ 1951: 3). Pe de altă parte, cu o atitudine echidistantă, iniţiatorii publicaţiei (şi aici trebuie menţionat în primul rând George Uscătescu) nu izolau activitatea culturală a românilor din exil de cea de acasă şi, chiar dacă în ţară se instalase un regim de ocupaţie, nu o considerau un „hiatus" sau cu rădăcinile „în aer", ci ca o continuitate, fenomenul cultural românesc fiind astfel privit ca „un tot organic"[10]. Mai mult chiar: continuând să scrie, dar în alt spaţiu şi luând contact

[7] Să nu uităm că exilaţii nu-şi putuseră lua cu ei biblioteca de acasă şi că dorul era materializat nu numai în nostalgia după familie, prieteni sau locurile natale, dar şi prin „foamea" de carte românească! Şi chiar dacă au fost perioade în care au mai reuşit să îşi aducă biblioteca în noua ţară, aceasta s-a făcut cu mari greutăţi. Un episod în acest sens am întâlnit în relatările unuia dintre exilaţi, Matei Cazacu, acesta povestind într-un interviu publicat în „Caietele INMER" (an V, nr. 12:16, 17) cu ce eforturi au reuşit părinţii să-i trimită cărţile la Paris: „…cărţile astea au costat cam de trei ori: o dată cumpăratul şi cam de două ori toate formalităţile că plăteai la patrimoniu, plăteai la vamă, plăteai la expediţie, plăteai la recomandată. Plus că ticăloşii ăia de la Securitate le rupeau legăturile – le verificau să nu bagi în legături mesaje…"

[8] În numărul dublu 24–25, făcând o retrospectivă la 20 de ani de la apariţie, „un record de longevitate!", Mihai Cismărescu considera titlul acesta „greu de sens, fatidic, inexorabil" („Destin": 24-25/ 1972: 214).

[9] Cuvântul apare întotdeauna scris cu majusculă!

[10] „Considerăm fenomenul cultural românesc un tot organic ce se dezvoltă în termeni de autenticitate şi de creaţie, în primul rând în contact direct, material cu sufletul şi suferinţa Ţării şi, în al doilea rând, pretutindeni unde acest contact nu şi-a pierdut antenele lui sufleteşti" („Destin" 1: 4).

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

direct cu alte culturi, intelectualii români din exil evidenţiază şi mai pregnant valoarea culturii în care s-au format, subliniind permanent că aceasta este „o cultură cu posibilităţi universale, cu responsabilităţi universale" („Destin" 1: 4).

Ca şi alte publicaţii literare din exil, şi revista de la Madrid se dorea intrată în alianţa celor ce manifestau împotriva ocupantului, a „duşmanului implacabil" care se străduia prin toate mijloacele „să desfiinţeze esenţele sufletului românesc", distrugând acasă bibliotecile, arhivele, revistele, teatrele etc. Şi astfel, de departe, generaţia din exil era conştientă (şi conştientizată prin această revistă, ca şi prin celelalte) că „poartă obligaţia istorică de a se fixa, dincolo de drama ei contingentă, pe constantele permanente ale viitorului românesc" („Destin" 1: 5). Aşadar, scriitorii din exil încercau prin toate mijloacele (scrisului!) să contracareze „umbrele stalinismului cultural" instalat în ţară (vezi „Destin" 24-25/ 1972: 215), ducând o adevărată *politică culturală* împotriva „politizării literaturii", împotriva „degradării programatice" („Destin"1: 5). Sunt multe şi variate articolele şi revistele în care cei care scriau în libertate arătau cu exemple concrete politica din ţară, toate aceste luări de atitudine demonstrând astăzi şi legătura permanentă pe care scriitorii din exil o păstrau cu cei de acasă. Vom mai da un singur exemplu. În rubrica „Negru pe alb" a „Revistei Scriitorilor Români", Monica Lovinescu (pe care o întâlnim, alături de Virgil Ierunca, cu un condei neobosit în a informa pertinent cititorul din exil despre tot ce se întâmpla cultural în ţară) dezvăluie încă o dată „impostura iritantă, stăpânitoare" în ţara în care comuniştii nu mai ard cărţile în pieţe publice, în schimb operează cu perfidie cenzura, iar „punctele de suspensie înlocuiesc rugul şi-l ascund". Mai mult chiar, arată Monica Lovinescu în articolul intitulat *Caragiale în RPR*, se editase un masiv volum (522 de pagini!) al *Publicaţiilor interzise* „până la 1 mai 1948", iar comentatoarea arată în continuare că în România ocupată „toată literatura română de dinainte de 1945 se împarte în două categorii: irecuperabilii şi anexaţii". În aceste condiţii, se întreabă în articol, „care e soarta cea mai jalnică. A scriitorilor cu opere îngropate sau a celor care sunt puşi să spună, cel mai deseori, contrariul a ceea ce au spus cu adevărat"? (Monica Lovinescu: „Revista Scriitorilor Români": 1/1962:121).

În partea a doua a exodului intelectualilor români în ţările europene se pot observa mai multe aspecte, printre care putem remarca o degradare a puterii de coeziune şi, deci, o mai accentuată individualizare auctorială. Şi totuşi … vechea „unire" întru promovarea limbii şi a culturii româneşti în străinătate – chiar dacă mai firav – a continuat. De aceea, în numărul 1/1973 al revistei „Ethos", în „Cuvântul" de început, se justifică (datorită condiţiilor politice din ţară!) apariţia încă unei „reviste în exil": „Da. Pentru că acum începe, de fapt, un nou exil". Este vorba, aşa cum îl numeau iniţiatorii noii publicaţii, de „un exil secund". Întregul „Cuvânt" ar trebui citat pentru o mai clară înţelegere a misiunii şi a rolului pe care şi le asumaseră de bunăvoie aceşti intelectuali. Trecem însă acum la un nou aspect:

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

2. Înființarea de edituri şi tipărirea de carte românească

Subcapitolul acesta ar putea avea drept motto (ca şi întreaga lucrare de altfel) o frază din rubrica „Bibliografie românească" a revistei „Destin", în care se afirmă că „*ceea ce nu se poate face astăzi în țară trebuie făcut peste graniță*". La o analiză a activității lor se poate spune că sub acest crez a activat majoritatea intelectualilor care au ajuns în lumea liberă.

Îndeosebi în primii ani ai exilului când, aşa cum se arată în rubrica semnalată mai sus, „tiparnița românească a devenit roaba comunismului", iar „litera ce vede lumina zilei serveşte doar ca apologetică politică şi ca unealtă de descompunere națională" („Destin" 1: 104), editarea de carte în limba română devenise o prioritate pentru asigurarea continuității culturale în valorile sale absolute. Astfel, se înființează în multe locuri edituri şi se tipăresc ediții complete, fără distorsionările şi „selecțiile" practicate în țară[11], dar tot în exil sunt făcute publice şi opere inedite. O trecere în revistă – fie şi numai a câtorva dintre aceste opere – poate servi ca o pertinentă exemplificare a acestei laturi a activității complexe a elitei româneşti din exil. Un prim exemplu: editarea volumului de poezii eminesciene, sub tutela „Asociației Hispano-Române" din Salamanca. După cum se cunoaşte şi cum am specificat şi mai sus, în țară, noile ediții erau cenzurate, epurate de poemele care nu „răspundeau" ideologiei promovate de guvernul pro-sovietic. Dimpotrivă, a prezenta „un Eminescu cât se poate mai adevărat" stătea la baza acestei ediții îngrijite şi prefațate de Aurel Răuță, profesor la Universitatea din Salamanca. Semnalarea în revistă a editării acestui volum al poetului nostru reprezentativ nu scoate însă în evidență numai importanța apariției pentru românii din exil, ci şi promovarea numelui său (şi, implicit, a valorii literaturii române) în țările în care a fost difuzată cartea. Şi aceasta se consemnează chiar explicit: „Dar semnificația apariției acestui volum depăşeşte cadrul național. Este prima oară când Eminescu apare în limba lui în vitrinele librăriilor din toată lumea" („Destin": 105). Pentru noi, astăzi, această consemnare vine să întregească, desigur, panorama realității în ceea ce priveşte activitatea exilului românesc.

Pe aceeaşi direcție a promovării culturii româneşti în lume se înscrie şi tipărirea unui alt volum în Spania, la Madrid, de data aceasta în limba spaniolă, pentru a avea astfel un impact mai puternic. Este vorba despre *Rumania, pueblo, cultura*[12], semnat de George Uscătescu, volum apărut sub egida Consiliului Suprem de Cercetări Ştiințifice, „una dintre cele mai serioase instituții de cultură din Spania", aşa cum se menționează în semnalul din revista citată mai sus, în care se

[11] „Indexul implacabil al Moscovei a atins cu anatema pe cei mai de seamă scriitori, atât vii cât şi morți. Cartea românească este românească doar fiindcă este scrisă cu alfabet latin. Pentru spiritul ce o animă ar putea utiliza foarte bine pe cel chirilic. Printr-o selecție interesantă, se practică cea mai teribibilă denaturare a operelor, ultragiantă pentru memoria scriitorului şi criminală pentru efectul educativ. *Edițiile actuale prezintă un Bălcescu, un Alecsandri, ori un Eminescu get, beget comunişti. Din lira lor au amuțit coardele esențiale, tonurile autentice. Au fost depurați şi lansați în circulație publică cu ştampila secerii şi ciocanului"* („Destin" 1: 104, s.n.).

[12] George Uscătescu, *Rumania, pueblo, cultura*, Consejo Superior de Investigaciones Cientificas, Departamento de Culturas Modernas, Madrid, 1951, 240 pag., 23 de ilustrații.

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

subliniază de asemenea importanţa lucrării, „un adevărat eveniment cultural în această tragică peregrinare a intelectualilor noştri, dincolo de Ţară” („Destin”: 105).

Am dat mai sus numai două exemple, pe lângă multe altele. Tuturor acestor volume, ca şi publicaţiilor (exclusiv literare ori cultural-politice) li s-a înlesnit apariţia prin editurile înfiinţate în exil. Câteva dintre cele mai importante au fost: Editura „Ion Dumitru”, Editura „Caietele Inorogului”, Editura „Carpaţii”, Editura „Coresi”, Editura „Limite”, Editura „Victor Frunză” ş.a. Despre importanţa înfiinţării lor, dar mai ales despre importanţa fiecăreia dau seamă titlurile volumelor, numărul acestora, dar nu în ultimul rând numele autorilor publicaţi.

Astfel, la editura „Ion Dumitru”[13] au apărut peste 80 de titluri – extrem de variate ca tematică – (printre care selectăm pentru a demonstra diversitatea preocupărilor: *Bucovina şi Basarabia* – articole din „Timpul” ale lui Mihai Eminescu, *Morior ergo sum* de G. Ciorănescu, *Tălmăciri din lirica amerindiană*, de Nicolae Novac, cu o prefaţă de G. Ciorănescu, *Şapte cuvinte către tineri,* autor Gh. Calciu-Dumitreasa, *Amintiri politice*, de I.G. Duca, *Insectele tovarăşului Hitler*, de Ion Caraion, *Morminte fără cruce*, de Cicerone Ioniţoiu, *Îndreptar şi vocabular ortografic*, de Sextil Puşcariu şi Teodor A. Naum, *Dissidentul,* teatru, autor Dumitru Furdui şi multe altele). Revistele editate în această editură au fost, pe lângă „Apoziţia”, amintită mai sus, „Săptămâna münchenează”, „Curentul”, „Limite”, „Correspondances” ş.a.

Importanţa deosebită a acestei edituri o vor sublinia doi dintre autorii publicaţi, Nicolae Novac şi G. Ciorănescu: „Atunci când se va scrie istoria culturală a exilului românesc, Editura «Ion Dumitru» va figura, sunt sigur, la loc de cinste, alături de Fundaţia Regală Universitară Carol I, care a fost reînfiinţată la Paris în anul 1951, şi Institutul Român de Cercetări, cu Biblioteca Română din Freiburg, întemeiată în 1941 (sic), nişte aşezăminte care au state de serviciu unanim recunoscute în slujba culturii noastre naţionale” (George Ciorănescu, apud Florin Manolescu: 2003: 177).

Sunt multe aspectele sub care se poate privi activitatea intelectualilor români din exil. Exemplificând numai cu primele două enunţate mai sus şi la o imagine de ansamblu, putem concluziona folosindu-ne tot de „Cuvântul” de început din „Ethos”, din care se desprinde importanţa acestor „mesageri” ai luptei întru susţinerea adevăratelor valori ale culturii române şi a continuităţii lor într-un spaţiu liber, de vreme ce în ţară – mai mult la început şi mai atenuat apoi – ele erau distorsionate sau eludate total. „Nu suntem dintre aceia care cred că «turcirea» este condiţia iremediabilă a intelectualului român. Curajul, libertatea şi omenia şi-au găsit şi la noi destui apărători. Unii le-au plătit cu existenţa. *Datoria noastră este de a înnoda* – peste istorie şi peste vremi – *o legătură cu aceşti înaintaşi de onoare*” („Ethos”, 1/1973: 5, s.n.).

O a doua concluzie o putem desprinde citând din acelaşi „Cuvânt”, dar şi din alte articole din revistele apărute în spaţiul european. Este vorba despre încercarea

[13] Sediul editurii (care purta numele proprietarului) era la München. „Îşi începe activitatea la mijlocul anilor ’60, dar este înregistrată oficial ca firmă tipografică în oct. 1976.” (Florin Manolescu: 2003: 275). Primele volume tipărite au fost cele ale revistei „Apoziţia”.

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

celor din exil de a păstra „verbul românesc", limba română[14] ferită de *limba de lemn* care era utilizată pe toate căile şi prin toate mijloacele în țară.

Lupta împotriva distorsionării limbii române, precum şi promovarea culturii române de valoare (prin traduceri, editări, conferințe) – acestea ar fi cel puțin câteva dintre crezurile care-i animaseră pe cei care îşi asumaseră rolul major de a deveni mesagerii culturii române în Europa, de vreme ce, în România anilor 50, aceasta devenise o anexă a ideologiei şi a culturii sovietice. În plus, atât în primul, cât şi în al doilea exil, un rol important al intelectualilor români din Europa a fost acela de a deveni o adevărată „punte de legătură" cu cei rămaşi în țară. Mai mult chiar: trăind acum într-un spațiu al exprimării libere, venind însă mulți dintre ei din închisorile propriu-zise (sau din „închisoarea" cea mare cu granițele închise), aceştia şi-au pus pana în slujba dezvăluirii adevărului – ca martori ai istoriei. Ei *nu* „au ales colaborarea cu inchizitorii culturii şi spiritualității româneşti" şi *nu* „au ales Academia" (când „mulți dintre colegii lor preferaseră Temnița"), ci s-au constituit în „martori" ai vremii şi, neputând „să tacă", aşa cum mărturisea Virgil Ierunca ca imbold al propriei cărți (*Româneşte*), prin tot ceea ce au scris au realizat o „mărturisire" pentru mai târziu, pentru timpul în care „adevărul îşi va găsi o rostire senină, (iar) nedumeririle vor deveni întrebare" (Ierunca 1991: 3).

Bibliografie

Behring 2003: Eva Behring, *Scriitori români din exil.1945-1989*, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române.

Calafeteanu 2003: Ion Calafeteanu, *Exilul românesc. Erodarea speranței. Documente (1951-1975),* Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Chihaia 2007: Pavel Chihaia, *Scrieri din țară şi din exil,* vol. I, *Hotarul de nisip*, vol. II, *Trecut şi prezent,* vol. III, *Cultura română şi cultura europeană,* Bucureşti, Editura Paideia.

Eliade 1990: Mircea Eliade, *Profetism românesc(1)*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor.

Eliade: 2005, Mircea Eliade, *Memorii (1907-1960),* ediție îngrijită de Mircea Handoca, Bucureşti, Editura Humanitas.

Eliade, Cuşa, Vulcănescu 1991: Mircea Eliade, Ioan Cuşa, Mircea Vulcănescu, *Scriitori români din diaspora,* Constanța, Editura Europolis.

Ierunca 1991: Virgil Ierunca, *Româneşte*, ediția a II-a, Bucureşti, Editura Humanitas.

Manolescu 2003: Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989,* Bucureşti, Editura Compania.

Negoițescu 1990: Ion Negoițescu, *În cunoştință de cauză*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

Stănescu 2003: Gabriel Stănescu, *Românii din Lumea Nouă*, Norcross, Georgia, SUA, Criterion Publishing House.

[14] „Revista apare în română pentru a omeni şi în felul acesta verbul nostru cel de toate zilele", stă scris la pagina 5 în numărul 1 al revistei „Ethos", iar în „Revista Scriitorilor Români" (nr. 1/1962, p. 113) se arată că „revista aceasta, apărută nu numai cu colaborarea, dar şi la prețiosul, responsabilul lor îndemn, omagiază memoria unor buni români, care şi-au închinat geniul patriei îndepărtate şi «împărătescului» grai străvechi, cum unul dintre ei definea limba română".

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)

Romanian Writers from Exile: our Messengers in Europe

From a compulsory exile (in Europe and in other continents), the majority of Romanian intellectuals have tried to continue abroad the rich Romanian culture that started before World War II. Some of them wrote or published new books, established publishing houses where they printed Romanian literature; others managed to edit newspapers or magazines.

This paper gives an idea about their complex activity, and focuses on the main subjects of some literary magazines. It also points out this multifaceted activity underlining the fact that these intellectuals (through their books and articles written in Romanian and especially in other languages) became our cultural messengers in the countries where they could find a free place to live and to express themselves.

Craiova, România

BDD-V392 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:08:39 UTC)